

HERZELE

WENKENDE GEMEENTE

*Molen
te Rullegem*

*Molen
ter Rijst*

A man with short dark hair and a mustache stands in front of a large wooden windmill structure. He is wearing a light-colored, zip-up sweater over a collared shirt and light-colored trousers. He has his hands in his pockets and is looking towards the camera. The windmill behind him is made of dark wood and has a large gear visible. The background is a bright, overcast sky.

VOORWOORD

Molens getuigen van vakmanschap door de eeuwen heen .
Het procédé om wind om te zetten in energie bestaat reeds van de 12e eeuw .

Het uitzicht van de windmolens en hun maalprocédé zijn doorheen de tijd weinig veranderd.

Dat Herzele zich profileert als molengemeente is evident, zij bezit namelijk drie maalvaardige molens. Zij vertellen ons de geschiedenis van hun rijke verleden. Als schepen van Toerisme en meester-molenaar ben ik dan ook uiterst fier jullie deze molenbrochure te mogen voorstellen.

Luc Hoorens, schepen van Toerisme

VAN KORREL TOT BROOD

Het procédé om graan te malen dateert van voor onze tijdrekening en is daarom een onlosmakelijk onderdeel van onze cultuur.

Het gebruik van wind om graan te malen komt voor het eerst voor in de 11e eeuw. Doorheen de eeuwen is het maalproédé sterk geëvolueerd.

De windmolens van Herzele vertellen op aanschouwelijke wijze een boeiend en eeuwenoud verhaal.

HET MALEN VAN HET GRAAN

Het graan werd door de landbouwers aangevoerd.

Welke ingenieuze technieken onze voorouders toepasten om het graan boven in de molen te krijgen, kunnen we nog steeds bewonderen bij onze drie maalvaardige molens. De zakken met graan werden via een takel in de molen binngetrokken door gebruik te maken van de kracht van de wind op de wieken. Dit noemt men in molen taal 'luien'. Eenmaal het graan boven in de molen was, werd het in de graanbak gegoten, vanwaar het via de 'schuddebak' gelijkmatig tussen de maalstenen werd gebracht om het te malen.

In een molen zijn er twee maalstenen aanwezig.

De onderste steen noemt men de 'ligger' en de bovenste steen de 'loper'. Tussen de ligger en de loper wordt het graan, door het gewicht en het draaien van de loper, fijngemalen tot meel.

Dit meel valt dan via een meelschuif in de zakken.

De loper wordt aangedreven door de wieken, waarbij de kracht van de wind via een ingewikkeld systeem op de molensteen wordt overgebracht. De wieken zijn verbonden met de 'molenas' waarop zich een tandwiel met kammen bevindt. Deze kammen grijpen in een ander tandwiel, de 'lantaarn', dat via een ijzeren staaf verbonden is met de loper.

Bij het draaien van de wieken maalt de molensteen het graan dan tot meel. Op die manier wordt het graan met behulp van duurzame energie tot meel gemalen. Om optimaal van de wind gebruik te kunnen maken, moeten de wieken perfect 'in de wind' geplaatst worden.

Dit noemt men het 'kruien' van de molen en dit kan op twee verschillende manieren gebeuren, afhankelijk van de soort molen.

Luiwiel met koord

Schuddebak of kaar met graan

Meelschuif

Molensteen

Tandrad (lantaarn)

Er bestaan 2 soorten windmolens
de HOUTEN 'staakmolen'
de STENEN 'bovenkruier'

De houten staakmolen draait IN ZIJN
GEHEEL (gemiddeld 40 000 kilogram) rond
één enkele as (molenstaak) om hem in de
wind te plaatsen.

Wil men daarentegen de stenen molen
'kruien', dan draait men enkel de kap van
de molen, waarop de wieken bevestigd zijn.
Vandaar de term 'bovenkruier'.

Het procédé van de overdracht van de
kracht van de wind op de wieken naar ener-
gie voor het maalproces, is in beide molens
ongeveer hetzelfde. Meer gedetailleerde uit-
leg zal u met enthousiasme gegeven worden
door de molenaars ter plaatse.

Molen ter Rijst

Molen te Rullegem

Buysemolen

Molen ter Rijst

Adres : Hoogstraat 135 - 9550 Herzele

Eigenaar : vzw Vrienden Molen ter Rijst Herzele

Toestand : maalvaardig

Meesters-molenaar : André De Temmerman - Damien De Leeuw

TECHNIEK

- Bovenkruier: windmolen met een draaibare kap om de wieken in de wind te plaatsen.
- Binnendiameter bakstenen kuip: 8,40 m onderaan, 4,80 m bovenaan
- Kuip van 10,60 m met muren tot 1 m dikte
- Totale hoogte: 14 m
- Wieken met diameter van 24 m

HISTORIEK

De historiek van deze stenen 'bovenkruier' Molen ter Rijst, gelegen aan de Hoogstraat in Herzele, begon in 1794.

Vier jaar later was de stenen bovenkruier klaar. De bouwheer, Bernard Van Daelem, gaf opdracht tot de bouw van deze molen. Doch, door geldgebrek moest hij de onafgewerkte molen verkopen aan Frans Van Den Brulle uit Haaltert.

Op zijn beurt verkocht die de molen in 1836 aan Armand De Graeve afkomstig uit een molenaarsfamilie te Mere. Deze molenaarsfamilie bleef eigenaar van molen ter Rijst tot hij in 1909 weerom werd verkocht, nu aan Nemorin De Pril, die in de molen maalde tot 1938. Na het overlijden van Nemorin in 1957 ging de molen over in eigendom naar diens zonen Jozef en Jules De Pril.

De weduwe van Jozef De Pril blijft de molen bewonen.

In 1975 schonk zij de molen aan de vzw 'Molen Ter Rijst Vrienden'. Onder impuls van deze vzw werd de molen in 1974 geklasseerd als monument.

Vanaf dat moment werden er door de molenvrienden grote inspanningen geleverd om de molen weer maalvaardig te maken.

In 1978 begonnen de restauratiewerken, gefinancierd door de overheden. Deze restauratie werd geen succes.

In 1993 kon de vzw met eigen middelen de molen eindelijk maalvaardig maken.

Deze keer was de restauratie wel een succes.

In 2006 werden er weerom dringende werken uitgevoerd aan de leien van de 'ajuinkap' (naar de vorm van de kap genoemd), de staart, de spruit en de schoeren (nodig om de molen 'in de wind' te plaatsen)

De molen draait dankzij de meester-molenaars André De Temmerman en Damien De Leeuw.

Molen te Rullegem

Adres: Molenstraat - 9550 Herzele

Eigenaar: Alain Goublomme

Toestand: maalvaardig

Meesters-molenaar: Alain Goublomme - Johny De Pelseneer

TECHNIEK

- houten staakmolen: houten vierkantige windmolen, waarvan het hele molenkot
- op een staak of standaard hangt en draait, om de molen in de wind te draaien.
- molenkot van 40 ton
- centrale staak
- twee koppels molenstenen
- stalen wiken van 23 meter

HISTORIEK

De “Molen te Rullegem” vinden we in de Molenstraat in Herzele. De vroegste bronnen van de molen dateren van 1380 toen bij de inval van de legers van de graaf van Vlaanderen tegen Zeger, heer van Herzele, de molen in brand werd gestoken. In 1393 werd hij weer opgebouwd door Gijsbrecht Van Leeuwergem. In het renteboek van de kerk van Herzele uit 1424 wordt er ook gewag gemaakt van deze molen .

In 1803 gaat de eigendom over aan Baron Josse Charles Van Peeteghem uit Gent. De molen wordt verpacht aan Pieter De Brauwer en later omstreeks 1830, aan Donatius De Raedt.

In 1836 koopt baron Van De Woestijne (burgemeester en senator in Herzele) de molen.

In 1905 komt de windmolen in het bezit van de familie du Parc Locmaria, wonende in Herzele op het huidige kasteel-landgoed.

Een akte uit 1626 vermeldt dat de molen eeuwenlang een banmolen was. De inwoners van de heerlijkheid Herzele waren verplicht om hun graan op de molen van de heer te laten malen. Als dat niet gebeurde, dreigden boetes en verbeurdverklaringen.

De huidige constructie dateert van vóór 1750 .

Na de Eerste Wereldoorlog draaide de molen slechts nog sporadisch.

Na de Tweede Wereldoorlog vielen de wieken definitief stil, met het snelle verval van de molen tot gevolg!

In 1962 kreeg de gehavende molen wettelijke bescherming. Vier jaar later volgde een grondige restauratie. In 1988 waren herstellingen nodig om het draaiende werk en het maalmechanisme te verbeteren. Die restauratie kreeg de steun van onder andere de Koning Boudewijnstichting.

Een wiekbreuk in 1991 zorgde ervoor dat de molen stalen wieken van ongeveer 23 meter kreeg.

De molen wordt momenteel draaiende gehouden en onderhouden door eigenaar, bezieler en meester-molenaar Alain Goublomme en meester-molenaar Johny De Pelseener.

Buysmolen

Adres : Kamstraat - 9550 Sint-Antelinks

Eigenaar : Gemeente Herzele

Toestand : In opbouw sinds oktober 2007

Meesters-molenaar : Luc Hoorens - Eddy De Leeuw

TECHNIEK

- houten staakmolen
- oorspronkelijk drie steenkoppels (1,3 tot 1,9 meter)
- molenkot van 45 ton
- wieken van 23,40 meter
- trap met uniek uitzicht over Sint-Antelinks

HISTORIEK

De geschiedenis van de molen 'Te Rijst', nu 'de Buysemolen' genoemd naar de laatste eigenaars, de familie Buyse, gaat terug tot voor 1428.

Cornelis De Rave was de eerste gekende molenaar van de 'Buyse' molen. In een document uit 1428 werd hij aangemaand zijn openstaande rekening aan de abdij van Ninove te betalen, die eigenaar was van de molen.

In 1432, 1433, 1447 ondergaat de molen enkele ingrijpende renovatiewerken. Onder andere een nieuwe vang en molensteen worden geplaatst.

Uit de periode 1544-1634 zijn nauwelijks archiefgegevens bekend. Vanaf 1634 was Thomas Van der Stockt de pachter.

In 1796 worden door Napoleon de kloosters afgeschaft en hun eigendommen verbeurdverklaard. Als gevolg daarvan koopt ene Odeyn uit Gent de molen.

Op 12 november 1817 koopt Petrus Joannes Buyse de molen ter Rijst. De familie Buyse zal tot 1975 eigenaar blijven van de molen, die dan ook de naam Buysemolen krijgt. Petrus Joannes wordt in 1839 opgevolgd door zijn zoon Judocus, die het molenaarsbedrijf een grote bloei geeft. In 1858, na het overlijden van Judocus, neemt Karel Marie Buyse de leiding van de molen over, tot aan zijn dood in 1934.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog draaide de molen nog geregeld.

De Buysemolen krijgt in 1944 dan ook bescherming als monument. Maar na de oorlog draait de molen nog amper; in 1949 valt hij voorgoed stil. De laatste molenaar overlijdt in 1950.

Op 14 juli 1976 stort de molen ten gevolge van houtrot in elkaar.

In 1975 wordt de eigendom overgedragen aan de Belgische Staat en in 1980 aan de Vlaamse Gemeenschap.

In 2003 zet de dienst Cultuur van de gemeente Herzele de procedure op gang om de restauratie van de molen op te starten.

In 2004 wordt de molen uiteindelijk in erfpacht overgedragen aan de gemeente Herzele. In oktober 2007 wordt de bouw van de nieuwe molen aanbesteed.

BROCHURE DIENST TOERISME
MARKT 1 - 9550 HERZELE
tel. 053-60 70 44
e-mail: toerisme@herzele.be

OPENINGSUREN

Alle werkdagen van 09u00 tot 12u00 en van 13u30 tot 16u00
Op donderdagavond van 18u30 tot 20u30
Vrijdagnamiddag gesloten

BEZOEKEN EN RONDELEIDINGEN

<i>Molen ter Rijst</i>	via meester-molenaar André De Temmerman Hoogstraat 121 in Herzele - 053-62 32 01 of via de gemeentelijke dienst Toerisme
<i>Molen te Rullegem</i>	via meester-molenaar Alain Goublomme 055-45 57 73 - e-mail: alain@goublomme.telenet.be of via de gemeentelijke dienst Toerisme
<i>Buysemolen</i>	via meester-molenaar Luc Hoorens 0495-20 50 18 of via de gemeentelijke dienst Toerisme

VERDWENEN WIND- EN WATERMOLENS IN GROOT-HERZELE

BORSBEKE

Watermolen : Bovenslagwatermolen 'Carolusmolen', al gekend in 1670 en afgebroken in 1994

Windmolen : Houten korenwindmolen 'Kampenmolen', opgericht in 1789 en afgebroken in 1941

HERZELE

Watermolen : Bovenslagwatermolen 's Heerenmeersen' (nu De Bataaf), al vermelding in 1380, afgebrand in 1974

Watermolen : Bovenslagwatermolen 't Watermeuleken'. Voor 1571 en in 1964 afgebroken

HILLEGEM

Windmolen : Houten korenwindmolen. In 1734 door de Sint-Pietersabdij van Gent naar Hillegem overgebracht. In 1944 afgebroken

RESSEGEM

Windmolen : in 1473 is er sprake van een houten korenwindmolen. Die werd in 1842 afgebroken. In de plaats kwam er in 1843 een stenen koren- en oliewindmolen die in 1980 werd afgebroken.

SINT-LIEVENS-ESSE

Windmolen : Houten korenwindmolen 's Herenmolen of molen Daem'. Voor 1402.

In 1928 afgebroken.

Windmolen : Houten korenwindmolen 'Kruiswegmolen of molen De Maeseneer' (ook Stintjesmeulen).

Opgericht in 1881 en in 1931 afgebroken.

Windmolen : Stenen koren- en oliewindmolen 'Biezelenbergmolen of Koperen Molen'. Opgericht in 1798. In 1965 afgebroken.

STEENHUIZE

Watermolen : 'Zwadderkotmolen'. in 1847 afgebroken.

Windmolen : Houten korenwindmolen 'Prinsenmolen'. Opgericht in 1476. In 1927 afgebroken.

Windmolen : Stenen koren- en oliewindmolen 'Bauwensmolen of Koutermolen'. Opgericht in 1771 en in 1926 afgebroken.

Windmolen : Houten korenwindmolen 'Wijnhuizemolen' (Stond voor de Franse inval op grondgebied van Sint-Lievens-Esse). Opgericht in 1642 en in 1925 afgebroken.

Windmolen : Stenen koren- en oliewindmolen 'Kostersmolen of Doornbroekmolen'. Gebouwd in 1774. Is nu nog een romp.

WOUBRECHTEGEM

Windmolen : Houten korenwindmolen 'Hollebekemolen of Hellemolen'. Al in 1250. In 1923 afgebroken.

